

Infernul « muștei în lapte »

Cum trăia lumea din jurul ei schimbările de după 23 august 1944 ?, am întrebat-o la un moment dat pe Ioana Berindei. Crescuse într-o casă în care se făcuse politică, era licențiată strălucită în Istorie, aflase, înainte de propria arestare, cum fuseseră « luați », rînd pe rînd, tatăl ei și apoi rudele apropiate. « Politica – mărturisește fosta deținută politică – trecea pe lîngă mine, așa, ca o apă. »

În apa aceea tulbure, tînăra femeie se izolase, cu oaza ei de iubire. În ziua în care împlinise 20 de ani, meditase la existența sa viitoare în grădina casei : « Vreau să-mi gust viața cu lingurița ! » Căci zile dulci așteptase să vină, asemenea celor trăite pînă atunci.

În toamna lui 1947 i-a fost arestat tatăl. Apoi a fost ridicat Alexandru Balș, cel de-al doilea soț al soacrei sale. Pe urmă a venit și rîndul acesteia, iar casa Dinei Balș a fost repartizată altei Dine, actrița Dina Cocea, ce-și revendica meritele de fiică

a unui gazetar comunist și om de legătură al unora dintre ilegaliștii ajunși la putere. Au dispărut apoi, înghițiți de închisori, și frații tatălui Ioanei.

Să fi fost arestarea Ioanei Berindei o întâmplare în planul general de « exterminare a dușmanului de clasă » ori o « combinație » bine ticluită în arsenalul Securității ? În fața valului de arestări, un coleg de partid al tatălui său, pe nume Coslovschi, căuta să-și piardă urma în București. Și i-a cerut sprinjinul soției lui Ioan Hudiță : i-a trimis un bilețel, rugînd-o să-l găzduiască pînă va reuși să-și facă buletin de Capitală. Bilețelul fusese dus, din mîna în mîna, spre destinatară. Aceasta a făcut apel la fratele ei, Costache, pentru a-l găzdui pe Coslovschi. Însă Costache, fratele Emiliei Hudiță, nu este altul decît ginerele lui Sadoveanu, soțul fiicei sale preferate, Profira. Iar bilețelul acela anodin, boțit și apoi azvîrlit pe segmentul de drum în care-l purtase Ioana, a devenit « cauza » arestării a cinci inși : Coslovschi, Ioana Berindei, prietena ei Gili Popescu, Emilia Hudiță și Costache, ginerele primului scriitor al țării. « Cînd am fost arestată – își amintește Ioana – [...] am avut un sentiment de „Dumnezeule, intru și eu în nebunia asta, să văd ce se întâmplă !“ Am intrat cu o mare curiozitate, nu mi-a fost frică de nimic... ». O curiozitate, spune ea, a « infernului muștei în lapte ».

Maisons et Jardins

Prima limbă a Ioanei a fost franceza. În ceasurile de evadare ale adolescenței, se refugia în podul casei părintești cu teancuri de reviste *Maisons et Jardins*. Visa la viitoarea ei casă, la cum o va decora – o locuință primitoare, cu grădină, copii, seninătate și bucurie. N-a apucat s-o facă.

În închisoare, se strecoară afară din « infernul muștei în lapte » clădind, în mintea ei, case. Legată la ochi, ca să nu-i împiedice visarea lumina încontinuu aprinsă a becului din celulă, ori cu capul pus pe genunchi, reînvie imaginile de vis din *Maisons et Jardins*, combinînd în ele decoruri de viață fericită. Seară de seară, trei ani la rînd, îmbogățește ritualul

searbăd al comportamentelor închisorii cu punerea părului pe moațe. Cu sentimentul nevinovăției, convinsă că aceia care au arestat-o își vor da seama de greșeala comisă, Ioana se pregătește pentru ziua eliberării ce trebuie să vină cu părul (« ome-nește ») pus în rînduială.

Pușcăria e un univers al contrastelor dramatice. Acolo, gra-țioasa Ioana e numită « năpîrcă ». Mica « franțuzoaică », licen-țiată *magna cum laude* în Istorie, vopsește ferestrele de la spitalul închisorii în ziua de Crăciun. Poartă ziua și noaptea aceleași veșminte. La modă printre deținutele de drept comun era un cîntec de mahala care le îneca în tristețe pe toate. Ver-surile povesteau despre o fată de general care se tînguia după ce își părăsise familia de dragul unui țigan nomad : « De la fleici și antricoate / Ajunsei la găini moarte. / De la sticlele cu bere / Ajunsei să umblu-a cere. / De la sticle cu parfum / Ajunsei să dorm în fum. » Imaginile decăderii le storceau rîuri de lacrimi deținutelor. Transportată de acea jelanie în lumea « dinainte », fiecare dintre ele își prefira în minte bucuriile pe care pusesese prea puțin preț la vremea lor.

Ioana nu se lăsa însă doborîită de nostalgiei. În pîntecul ei de femeie plăpîndă, care n-a cîntărit niciodată mai mult de 50 kg, creștea, nesupusă încă legilor omenești, o altă făptură, ocrotită numai de ființa ei. Și de Dumnezeu, crede ea. Crede și în Îngerul ei, cel la care se rugase seară de seară în copilărie. « Înger, îngerușul meu... », îl implorase fetița în genunchi, sub ochii mamei iubitoare. « Sînt mică și fără putere. Ajută-mă să cresc și să mă-ntăresc. Însoțește-mă pretutindeni și mă păzește de răul dimprejur ! » Iar figura protectoare a Îngerului care sprijină cu aripa sa o fetiță gingașă, ajutînd-o să treacă o punte – imagine gravată pe cănița ei de lapte –, a însoțit-o, în străfundurile minții, toată viața.

Fluturarea de aripă a Îngerului pe umărul ei Ioana a simțit-o pe parcursul primejdiioaselor încercări. « Dumnezeu te ajută la un moment dat să uiți și să te detașezi... », zice ea. Adică să înnozi viața cu firescul din care a fost ruptă. În spațiul sordid al închisorii, din rezerva amintirilor, să-ți clădești raiul casei și grădinii în plaiul liber, necuprins al imaginației tale. Iar în revenirea la mamă, să închizi în minte rana amintirilor umiltoare.

Din momentul excepțional al detenției sale – nașterea –, Ioana păstrează doar « amintiri-*flash* », secvențe ce indică trăirea unor mari traume și patologia memoriei lor. În spitalul închisorii Văcărești, când au început durerile nașterii, fusese chemat s-o asiste și ofițerul politic al închisorii. Iar paznicul cel mai temut al pușcăriașilor se prezentase să vegheze, ca nu cumva deținuta politică Ioana Berindei « să profite de prilej » pentru a transmite periculoase mesaje sau a lua legătura cu cei « de afară ». « Amintirea-*flash* » a femeii care a trăit și umilința fără precedent a facerii supravegheate politic este o secvență din decor : brațul ofițerului cu mâna proptită în perete pentru ca, în chinurile nașterii, piciorul femeii să-și găsească un punct de sprijin. O amintire traumatizantă, de fapt, în cel mai înalt grad. Decantat în amintire, faptul e redus la esența sa primară : în fața miracolului vieții, atitudinile impuse de vremelnice stăpîniri politice dispar alungate de milă, iar pe stratul profund al umanității universale înfloresc pornirile de ajutor și înțelegere pentru aproapele tău.

Cînd scriu acum, Ioana va fi trecînd prin camerele ei tapetate cu cărți, aplecată ușor de suferința oaselor delicate. Drumuri scurte între bucătărie și salon, unde sună telefonul – apeluri care aruncă punți către viața pulsînd în rețelele create de media hipertrofiată a României, alte apeluri care-i aduc aproape vocea copiilor ei. Merge cu pași mici, ca îngerul protector al unei lumi în care orice om mare s-a păstrat sub aripa Îngerului ce i-a fost dăruit în copilărie.

Lavinia Betea

Scene din lumea politică

Realizați și prestigiul public al tatălui
dumneavoastră ?

Da, cum să nu ! Și eram atât de îndrăgostită de el, încît... E ridicol, dar eram și geloasă ! Tata, vorbind o dată la telefon, a spus : « Bine, atunci mîine, la Nestor, la ora noastră obișnuită. » Mi s-a părut ciudat. Cum eram geloasă foc, i-am spus lui Dan : « Dane, trebuie, mîine, la ora cinci, să fim la Nestor, mîncăm o prăjitură... »

Erați studentă. Deja măritată ?

Nu. Eram în facultate, colegi. Ne-am dus și ne-am așezat la parter și l-am văzut pe tata cu un domn sus, la o masă, la terasa. Discutau. Am crezut că nu m-a văzut. Dar tata mă văzuse și seara mi-a zis : « Detectiv, domnul Mimi, da ? » Am rîs. Ce puteam să-i spun ? « Te iubesc și-am bănuț c-o înșeli pe mama » sau nu știu ce tîmpenii ?! Am tăcut...

Dar nu de mama v-ar fi păsat dumneavoastră !

Nu, de mine, de mine ! Că nu i-aș fi spus mamei dacă-l găseam cu cineva !

Ce însemna notorietatea unui om politic
în acel timp ?

Eram mîndră de el. Aveam o încredere oarbă în mintea lui. Puteam vorbi cu el română, istorie, geografie, drept. De pildă, el m-a învățat ce e aceea Constituție, legea legilor, mi-a dat fel de fel de noțiuni... Avea o poziție în PNT. Era foarte iubit și foarte apreciat. Maniu ținea la el în mod deosebit. El credea că va fi ministru de Externe.

Cine credea ? Maniu ?

Tata. Și Maniu îl lăsase să creadă asta. Însă acumă îmi dau seama că în jurul lui Maniu erau anumite persoane... Tata era un om foarte natural. De exemplu, cînd veneau oameni la noi, cînd erau mese dintr-astea cu politicieni și mama se dădea de ceasul morții, tata, care era un om foarte firesc, îi zicea : « Lasă-mă, dragă, că nu vin les Montmorency la noi la masă, vin niște oameni normali și naturali ca noi. » Iar mama răspundea : « Dar nu mă interesează că sînt boieri sau țărani. Eu îi invit, pe mine mă interesează prestigiul pe care îl răspîndesc în jurul lor. » « Carisma », se zice acumă – nu era un cuvînt care să funcționeze atunci.

Dar ce scopuri avea o asemenea masă ?

Masa asta era o primire în care se discuta politică. Dar era o căldură... Se discuta și literatură.

Cine erau conviviile obișnuite ?

De exemplu, dr Lupu, fratele lui Costache Lupu, Potîrcă, Costică Mihăiescu, Ștefan Mihăiescu, Ghiță Pop...

Și pe Mihalache l-ați avut invitat ?

Și pe Mihalache l-am avut, cu doamna. Dar tata n-avea mare stimă pentru Mihalache.

Despre Mihalache omul nu știu mare lucru...

Era un învățător, un om deștept. Însă tata, așa, în felul lui, spunea... Nu, mai bine tac !

Despre doctrina PNT-ului ce idei aveți ?

Nici una, absolut nici una.

Dar mama dumneavoastră ?

Mama poate că avea, pentru că tata îi povestea, discuta cu ea. Când ei vorbeau politică, îmi plăcea să-i provoc pe unii dintre invitați la discuții literare. Eu învățeam în așa fel conversația încât să pot să mă laud cu ce știu. Erau acolo prieteni de-ai tatii cu care mă înțelegeam bine. De exemplu, Dragoș Protopopescu, care era profesor de engleză. Era foarte drăguț și deștept. De obicei, nu știu cum se aranja masa că stăteam mai aproape de el. Și el mă întreba : « Ei, ce mai faci Mimișor, ce-ai mai citit ? » Și îi spuneam : « Știți că acum citesc cutare, cutare... » El imediat intra în vorbă cu mine și îi plăcea să comentăm. Era cult și foarte comunicativ.

Cu ce frecvență se derulau întâlnirile acestea ?

Ei, tata nu era un om bogat. Mesele astea erau de Sfântul Ion, de Crăciun, de Paște, de ziua mea, de ziua soră-mii, de ziua de naștere a tatii... Sau la Mucenici, când se făceau din aceia moldovenești. Erau mese de sărbători, nu zi de zi.

Tatăl dumneavoastră a avut funcții curînd după intrarea în PNT ?

A fost secretar general pentru Vechiul Regat. Ghiță Pop era pentru Ardeal. Și Ghiță Pop venea la noi. Era adorabil, modest și gentil. Ca și doamna Pop. Și Jovin venea cu ei, cu doamna Jovin. Pe urmă venea generalul Giosanu, cu doamna Giosanu, venea generalul Gabriel Negrei, cu doamna Negrei, prieteni buni... A, tata a trăit mult din polițe. Se împrumuta. Când își lua leafa, venea cu trei sau cinci sticle de vin roșu de la Domeniile Regale. Era un magazin în piața care acum se cheamă Piața Palatului. După leafă cumpăra vin, un carton mare cu mezeluri de toate felurile și prăjituri. Sau mergea la Casata și venea cu înghețate – cu « casate ». Asta era sărbătoarea lefei. Își plătea toate datoriile și cred că la jumătatea lunii sau la trei sferturi din lună iar făcea împrumut. Dar totdeauna și-a onorat

datoriile. Avea credit la toți prietenii care erau mai bogați decît noi. Banii lui din deputăție plecau în județ, la familia lui toată. Mama era un om foarte modest. Sora mea era puțin mai megalomană. Mama avea un basc maro și într-o zi a trebuit să meargă la Cuibul cu Barză. Sora mea era în clasa a II-a sau a III-a primară și i-a spus : « Mîine e întîlnire cu toți părinții. Mamele colegelor mele sînt foarte elegante. Dacă vii cumva cu bascul, am să spun că ești servitoarea. »

Și ce-a zis mama ?

Mama a spus : « Nu vin, o trimit pe Floarea », în loc să-i tragă o pălmuță. Sigur că mama a avut și pălării, dar s-a dus cu capul gol – era dimineață. Cucoanele aveau toalete, pălării cu voaletă, erau și niște soții de generali – mamele colegelor ei mai cochete erau, cum spune Dan acuma, « mai pomponate ».

Dar mama dumneavoastră nu se supăra
că banii soțului ei mergeau în mare parte
către familia lui ?

Nu, nu. Bunicii dinspre mamă îl trimiteau pe moș Ilie Pruteanu – un veteran de război bătrîn care mergea gratis cu trenul – cam o dată pe lună cu un coș plin care se închidea cu nasturi, unul de papură, știți. Cu o găină, o rață, o gîscă, pîine, cozonac... La Mucenici ne aducea un fel de pîine înmuiată în miere...

Știu, am gustat de la dumneavoastră
și am văzut ce bună e.

Eu îi fac din aluat de cozonac, cum îi făcea mama. Dar bunica făcea așa cum trebuie : de Mucenici e post, postul Paștelui, și atunci ea făcea mucenicii din pîine. Trimitea și niște colaci împlețiți, mari de tot, muiiați în miere și cu nucă pe deasupra. Venea moș Ilie Pruteanu, dormea o noapte la noi și ne aducea bunătăți...

Aici, la București.

Aici, la București, de la bunici. Bunicul mamei avea bihunță. Știți ce-i bihunța ?

O trăsură.

O trăsură pe care mergi călare. Avea docar, avea trăsură din aceea cu coviltir și avea vreo patru-cinci cai superbi. Moș Niculai se ocupa de cai.

Relații cu Curtea Regală mai erau ?

Nu, deloc. Tata era împotriva lui Carol al II-lea. Ca și Maniu.

Puteau să-l ignore pe rege ?

Absolut. A, bine, începeau discuții despre « bestia de Carol » sau « hoțomanul » sau, mă rog, fel de fel... Abia acum i se recunoaște lui Carol că a fost un rege al culturii. Dar, altfel, pe vremea lui, poate că scriitorii îl recunoșteau ca om de cultură. El făcea afaceri, era cu madam Lupescu. Nu toți o agreau, dar asta nu era din antisemitism. Tatei i s-a strigat în Parlament : « Jidănitule ! » pentru că-i apăra pe evrei...

Dar despre ce se petrecea în Parlament vorbea ?

O dată ne-a luat, pe mama și pe noi două, fetele, când el a ținut un discurs la mesaj. Dar despre ce a fost vorba habar n-am. Merseserăm ca să vedem Parlamentul. Eram sus, acolo unde stăteau invitații. Dar o dată, o singură dată am fost. Tata ne-a spus : « Hai să vedeți și voi ce-i Parlamentul și cum se discută în Parlament ! »

În ce raporturi vă aflați cu presa ?

Habar n-am.

Nu se discutau ziarele acasă ?

Nu, nu veneau ziarști la noi. N-a venit nici măcar o dată vre-unul. Ziare veneau. Tata îl cunoștea foarte bine pe Braniște. Nu prea vorbea frumos despre Nichifor Crainic.

Metoda interviului cu politicieni nu se practica încă...

Nu, deloc. Se dădeau doar cuvântările din Parlament. Apăreau în *Analele parlamentare* discursurile lor. Dar în ziare foarte puțin. Bine, erau ziare care-l caricaturizau pe Carol, erau ziare în care toți politicienii erau caricaturizați... Depindea de culoarea ziarului – *Adevărul*, *Dimineața*...

Cum reacționau la ele ? Politicienii aveau relații cu gazetarii ?

Tata cred că avea. Da, vorbea cu Braniște, îl cunoștea pe Șeicaru, dar nu veneau la noi în casă. Nici tata nu mergea la ei. Îi întâlnea nu știu unde, în Parlament sau în altă parte. Dar n-am văzut articole scrise de unul pentru tata sau împotriva lui.

Cu alegătorii se întâlnea ?

Tata pleca în județul Baia și lipsea câte o săptămână sau patru-cinci zile. Mergea din sat în sat, își aduna oamenii și le făcea teoria partidului. Mă rog, propagandă !

De ce n-a ajuns ministru de Externe ?
Nu mi-ați spus asta...

Cred că n-a ajuns pentru că în apropierea lui Maniu era un..., cum să vă spun, un fel de baricadă și totul era hotărât acolo : ce să fie, unde să fie... În afară de asta, în capul meu este ideea că tata nu era un om foarte stilat. Era un om de o mare naturalețe. Rar își punea frac, papion și joben – așa, la niște întâmplări foarte *chose*, ca să zic așa.

Maniu nu avea această naturalețe.
Nici n-o agreea ?

Maniu era natural, dar avea o ținută. Maniu știa să poarte haina asta.

Eu mi-l imaginez într-un fel de ținută
și viață monahale.

Cam așa, cam așa... Dar avea o camarilă mică în jurul lui. Nu erau cei mai străluciți oameni în materie de gândire politică, dar erau oamenii lui. Ardelenii lui, oameni de suflet, și pe ei i-a promovat. Așa că tata a fost ministrul Agriculturii.

« Minoritatea obraznică » a comuniștilor

Sub ministrul Ioan Hudiță s-a făcut reforma
agrară ?

El a început procesul reformei. L-a avut adjunct la minister pe Zăroni. Și avea o părere foarte bună despre el. Îl socotea un țăran șiret și foarte inteligent.

Romulus Zăroni adjunct, omul lui Petru
Groza.

Dar să știți că acest personaj de care lumea râdea era cu foarte mult bun simț și foarte deștept, spunea tata. Tata era, totuși, un om foarte de stînga.

Dacă spuneți că a fost mai întîi lupist...
De fapt, în acea etapă, prin raportarea
la liberali sau legionari, Partidul Țărănesc
era și putea fi socotit de stînga.

Da, da, și l-a convins pe Lupu să se sudeze cu Maniu. Pe urmă
lui Lupu i s-a suit pușin la cap și tata l-a certat. S-a supărat pe

el Lupu. A murit de inimă rea pînă la urmă, fiindcă a fost un pic marginalizat. Dar nu știu de ce, nu pot să vă explic. Poate că Dan știe mai bine. Sau citim toate jurnalele tatii. Sînt 39 de volume sus în ladă. Și nu pot să le văd pe toate. Dan publică acum caietul 38. E dat la procesat, a făcut introducerea și notele...

Mi-ați spus odată că și Dej a venit în casă la dumneavoastră.

Dar eu nu mai eram atunci acasă, eram cu Dan. Sora mea ar putea să povestească, ea a servit la masa aceea. Le-a cîntat la pian după masă și Dej i-a spus : « Mi-ar face multă plăcere dacă ai vrea să te întâlnești cu fetele mele. » Și știți ce i-a răspuns sora mea ? « Nu cred că-i bine, eu, țărănistă, să mă întîlnesc cu niște comuniste. » Da, ea era foarte țepoasă și tăioasă, era cap de politician. Tata era mîndru de ea !

Dar cum a primit Ioan Hudiță vestea că va fi ministru al Agriculturii cînd își dorea Externele ?

Nu știu. Chiar habar n-am de componența ministeriatului. O știe Dan, dar eu habar n-am, ca să vedeți cît sînt de apolitică. Nu mă interesează nici azi. Eu citesc titluri, nu citesc articole. Prefer să iau *Adevărul literar și artistic, România literară*. Nu mă interesează politica, nu-mi place...

Dar de ce vă displace ?

Îmi displace că e mai multă demagogie decît corectitudine.

Și n-ați avut această imagine a ei din copilărie ?

N-o aveam pentru că nu-mi dădeam seama. Dar, instinctiv, nu mă interesa.

Despre ceea ce făcea tatăl dumneavoastră aveți aceeași opinie, că lucrul ar comporta demagogie multă ?

Nu, culmea e că ei erau toți niște naivi, dacă-i judecăm acum, nu ? Așteptau să vină americanii. Tata plimba prin Marea Mediterană niște vase anglo-americane. Ne spunea că acum ajung acolo, că acum fac nu știu ce...

Le plimba cu degetul pe hartă. Când ?

Asta se întâmpla înainte de a fi arestat. Dar se întâmpla și după ce a ieșit din închisoare. Asculta radiourile. Și avea un radiou timpit, plin de paraziți. El auzea trei fraze și făcea o interpretare. Era de un optimism nemaipomenit. I-a spus lui Dej : « Sînteți o minoritate obraznică. »

Cînd a spus asta și unde ?

Înainte de arestare. Cînd era ministru. Cînd au căzut sau erau gata să cadă de la putere, nu-și dădea seama nici cît de puternici sîntăștia, nici cu ce puteri vin din spate. Dar asta o vedem clar abia azi...

N-avea cum să-și dea seama. Erau atît de greu sesizabile mișcările de manipulare în raporturile de putere...

Erau invizibile. Tata era legat de Constantinescu-Iași. Se certau și tot se iubeau, că erau foarte buni prieteni, făcuseră Liceul Național din Iași împreună, iar la Paris ne vedeam cu el și cu soția lui, precum și cu fiica lor, Silvia – i se spunea Coculeanca. După ce au divorțat, doamna Iași s-a măritat Niculiță și mi-a fost profesoară de istorie la Liceul « Iulia Hașdeu ». Am să vă mai spun ceva. După 23 august, tata a fost ministrul Agriculturii. La minister – sau în toate ministerele, probabil –, pe lîngă leafa ministrului era și un fond de protocol cu care ministrul cumpăra cafea și ce mai trebuie pentru

primiri. Dar putea să și-l ia el. Ei bine, fondul acesta tata nu-l consuma doar pentru primiri. Portarilor Facultății de Istorie tata le-a spus : « Să-mi faceți cereri de paupertate. » Unei colege de-ale mele, Viorica Secărescu, de la « Carmen Sylva », despre care știam că era o fată necăjită, i-am spus : « Viorico, uite, tata poate să-ți facă rost de niște bani. » Ea se făcuse bibliotecară după facultate. Mi-a dat mie cererea, iar eu i-am dat-o tatii. Cererile or fi undeva, într-un dosar, într-o arhivă a ministerului Agriculturii de pe vremea lui – cereri în urma cărora tata le dădea câte 10 000 de lei cadou.

Din fondul acela...

Din fondul de protocol. Deci tata, fiind ministru, nu și-a luat loc la cimitir, n-a cumpărat un covor în casă... A spus : « Vreau să mor sărac și să mor cu capul pe pernă, liniștit. Omul, când moare, pleacă singur. Voi aveți tot ce vă trebuie, nu trebuie să mai facem nimic... »

Bănuiesc că era mulțumit. El nu fusese ministru niciodată pînă atunci...

Tata, din țaranul care a păscut vaca bunicului, învățînd și rupînd cartea, a ajuns pe treapta cea mai înaltă : profesor cu doctorat în străinătate și cu mențiunea *très honorable*. I s-a propus să rămînă în Franța, dar n-a vrut, pentru că avea familia asta mare, săracă... În memorii spune : « Am fost la Bogdănești, i-am lăsat mamaiei – adică bunicii – 500 de lei, i-am dat pentru băieți 1 000 de lei sau 300... » Ce putea să facă... Noi trăiam numai din leafa lui.